

Janne Kurtakko

Yliopisto kehittyi, hiihtää perässä, hukkuu pintaan

Poliitikkojemme suituttamat menestyksen avaimet ovat yksinkertaiset: korkean jalostusasteen tavarat ja palvelut, jotka perustuvat tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Talouskasvun kannalta näin on hyvä etenkin maassa, jossa ei ole vallitsevan kysynnän kannalta ylivertaisia raaka-ainevaroja. Keinot, joilla tavoitteeseen pyritään ja oletukset, joiden pohjalta yliopistoa kehitetään, voivat johtaa kuitenkin epätoivottuihin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin. Myös talouskasvun edellytykset vaarantuvat.

Kehittämistoimien taustalla näyttää olevan käsitys yliopistosta jonkinlaisena myöhempien aikojen sampona. Yliopisto nähdään koneeksi, jota voidaan ohjata Henry Fordin tuotantolinjan tapaan ja johon tulee istuttaa jos jonkinlaista yrityksiin kehitettyä käytäntöä. Fordin järjestelmästä haavekuvien huippuyksikkötuotantolinja poikkeaa virheettömyydessään ja ehtymättömyydessään. On syytä epäillä, voidaanko tutkimusta ja opetusta edistää tältä pohjalta.

Tutkimusta, joka on kaiken perusta, ohjataan lisääntyvästi ylhäältä ja ulkoa. Vapaasta tutkimuksesta on

turha puhua, kun tutkimusrahoitus pieniinkin hankkeisiin on hankittava yliopistojen ulkopuolelta. Yliopistolle osoitettuja niukkoja resursseja tuhlataan projektibyrokraatiaan. Ongelmallisempaa on kuitenkin, että yliopistosta tulee jotain muuta kuin korkeimman tiedon tuottaja. Lisäksi tutkimus ohjelmoidaan yhä enemmän nykymuotoisia toimialakäytäntöjä mukaillen ikään kuin ne olisivat huipentaneet maailmanhistorian. Olisi kiinnostavaa tietää, ken on tuo kansakuntamme oraakkeli, joka tietää paremmin.

Eikö tiedeyhteisön muuttuminen halvaksi tuotekehityslaitokseksi jätä systemaattisen tutkimuksen mentävän aukon yhteiskuntaan? Nykyisillekään yrityksille ei liene hyväksi, että ylä- ja ulko-ohjaus murentavat sisäistä kriittisyyttä, joka on välttämätön edellytys tietämisen tarkentumiselle erehtyväisten ihmisten maailmassa. Voi olla, että Suomi on globaaleimmille yrityksille vain väliaikainen edullisen akateemisen työvoiman ja tuotekehitystuen lähde. Kansakuntamme päättäjien keskuudessa asiat luulisi nähtävän toisin.

Koulutus on päättäjille puolestaan tuotantokoneiden tuottamista ja korkeamman asteen tutkinnot

siten tehokkaampia tuotantokoneita. Mahdollisimman moni koulutetaan mahdollisimman korkealle ja valmistumista kiirehditään. Ääriesimerkistä käy tohtorituoanto. Teoria osoittaa kuitenkin heikkoutensa, kun teollisuus ei ole kiinnostunut tohtoreista eikä enää kaikista maistereistakaan. Akateeminen koulutus ei olekaan rahasampo valmistuneille ja kansakunnalle toisin kuin mainospuheet antavat ymmärtää.

Yrittäjien innon puutteeseen lienee monia syitä. Yksi saattaa olla se, että ideoiden jalostajiksi tohtorit eivät ole tarpeeksi suoraviivaisia, he kun voivat antautua mietiskelemäänkin. Tohtorikoulutus valmentaa – tai ainakin sen pitäisi niin tehdä – ensisijaisesti yliopistotutkijan ammattiin. Toiseksi syyksi kelpaa arvella sitä, että yrityksille opintojen valmistuminen ei ole ykkösasia, kun ammattiosaaminen on kuitenkin hankittava pääosin ammatissa toimiessa. Korkeakouluopintojen tärkeä funktio yritysten näkökulmasta on esikarsia hakijoita. Kolmanneksi: yritykset eivät mitään ilmeisimmin ole tyytyväisiä yliopistokoulutuksen tu-

loksiin. Tässä tapauksessa kokki on soppaa hämmentänyt, mutta ei sitä syö.

Kehittämispuuha-asteella voi olla tuskin kenenkään toivomia seurauksia. Tuotantopaine ja paperinpyöritys vaarantavat yliopiston yhteiskunnallisen ydinannin. J. V. Snellmanin mukaan opiskelija on valmis siirtymään yliopistosta yhteiskuntaan, kun ”hän osoittaa, ettei tietonsa ole pelkkää muisti- ja kirjatieta, ei myöskään mielivaltaisia päähänpistojä ja satunnaisia luulot- teluja, vaan järjellistä ja yhtenäistä oivallusta, joka on saavutettavissa vain rakkautella tietämiseen sekä vakavan ja itsenäisen opiskelun kautta”. Nykymenolla oivallus jää entistä useamalta saavuttamatta. Kun määrää painottava ohjausjärjestelmä johtaa koulumaisiin opintoihin sekä opettajien tutkimustoiminnan ja henkilökohtaisen ohjauksen edellytysten vähentymiseen, syntyy paperimais- tereita. Paperitohtorit uhkaisivat jo koko yliopiston tulevaisuutta.

Yliopiston muuttumisella on ainakin kaksi negatiivista yhteiskunnallista seurausta. Ensinnäkin vaaran-

tuvat systemaattista tutkimusta poh- jakseen vaativat tulevaisuutta luovat keksinnöt, kun eri puolilla syntyneitä ideoita viljelemään ei löydy hyvin toimivia yliopistoja eikä oivalluksen niissä saavuttaneita. Toisin sanoen järjestelmä tuottaa juuri päinvastaisia tavoitteita kuin mitä tavoitellaan.

Toiseksi, ja tämä on vakavampaa, kun oivallus yleensä sekä erityisesti yhteiskuntatieteelliset ja humanis- tiset aineet ajetaan nurkkaan, yli- opistot eivät enää pysty edistämään yhteiskunnallista tiedostamista, jota juuri yliopisto-opintojen pitäisi luoda. Samalla tiedostamisen tarve talouskasvun hedelmien edetessä kuitenkin kasvaa. Nykyisessä kasvu- huumassa keskustellaan liian vähän esimerkiksi siitä, ettei minkäänlainen talouskasvu, varsinkaan yltiöliberaa- lissa muodossaan, tuo lisää kaikkea kaikille.

Kansakunta tarvitsee koko- naisen ja oivallusta tuot- tavan yliopistolaitoksen. Siinä on oltava tilaa tuo- tantoon sidottujen alojen lisäksi myös humanistisille ja yhteiskunta- tieteellisille aloille sekä taiteille. Tie- tysti on tarkkaan harkittava, minkä

kokoisen yliopistolaitoksen tarvit- semme ja mihin rahkeet riittävät. Niin rikas Suomi ei ole, että kaikkeen olisi varaa, mutta ei siihenkään, että yliopisto ei ole yliopisto. Ennen alue- politiikan ja tuotantoajattelun syn- nyttämän yliopisto-organisaation ra- vistelua on uudistusten lähtökohdat syytä arvioida uudelleen. Yliopiston omaleimaisuudelle, vapaalle tutki- mukselle ja opiskelijoiden akatee- miselle vapaudelle täytyy luoda lisää tilaa.